

Kõrghariduse rahastamist tuleb muuta

Kõrghariduse rahastamise probleemidega on nii filosoofiline kui ka rangelt praktiline külg. Arutuskäik peaks algama küsimusest, millise haridustasemega elanikkonda me Eestile soovime? Kas kõrgharidus on elitaarne või kõigile kättesaadav?

Faktid kõnelevad selget keelt. Praegu omandab Eestis kõrgharidust ligi kaks korda rohkem noori kui kümme aastat tagasi (46 000 toonase 26 000 asemel). Tööturul on ilma kõrghariduseta head teenistusväljavaated peaaegu olematud. Kuigi viimastel aastatel on püütud laiaulatuslikult propageerida kutsehariduse omandamise võimalusi, ei ole edu saavutatud. Pigem on kõrgharidus kujunenud haridustee loomulikuks osaks, nii nagu arenenud riikides tavaks.

Samal ajal kui ühiskond areneb üha enam kõrghariduse kättesaadavuse suunas, ei ole kõrghariduse riikliku rahastamise mehhanismides muudatusi toimunud. Need on samad, mis 10 aastat tagasi, ja toetuvad kõrghariduse elitaarsuse mudelile. Ajakirjanduski käsitleb mõnikord kõrghariduse problemaatikat vananenud arusaamadele toetudes. Näiteks rõõmustatakse igal suvel selle üle, et mõnele erialale on konkurss 1:20-le või enamgi, s.t rõõmustatakse nii selle üle, et üks üliõpilane pääses õppima kui tegelikult ka selle üle, et 19 ei pääsenud.

Vastuolusid kõrghariduse nõudluse ning riikliku rahastamise meetodite üle ei ole võimalik lahendada kosmeetiliste

Mart Susi

Concordia
Rahvusvaheline Ülikool
Eestis, rektor

sammudega. Näiteks riikliku toetuse nimetamine riiklikuks tellimuseks ilma erinevate erialade õpetamiseks tegelikku konkurssi kuulutamata vaid lükkab vastuolude ilmnemise edasi. Samal ajal on selge, et Eesti riigil ei ole võimalik tasuda täies mahus kõigi kodanike ning residentide esimese kõrghariduse omandamise kulusid. Paljud üliõpilased suudavad oma õpinguid olulisel määral ka ise rahastada – seda näitab sõltumatute kõrgkoolide ning avalik-õiguslike ülikoolide tasulise õppe kogemus.

Põhküsimus seisnebki selles, kuidas saavutada maksimaalne efektiivsus riiklike vahendite kasutamisel ülikoolide toetuseks, samal ajal minimeerides ühiskondlikku ebavõrdsust. Tehnikaülikooli rektor Olav Aarna on välja pakkunud idee viia kõigis kõrgkoolides sisse ühesuurune õppemaks (veerand kuni kolmandik õppekuludest), ülejäänud aga kaetaks riigieelarvest (EPL 1.10). Haridusminister Tõnis Lukas soovustab toetada riikliku tellimuse tegelikku käivitamise ideed (EPL 6.10), väites, et ühtlane õppemaks vaid suurendaks ühiskond-

likke pingeid.

Kõige selle juures võivad sõltumatud ülikoolid väita, et riiklik toetus avalik-õiguslikele ülikoolidele tähendab ebavõrdse konkurentsi tekitamist riigi poolt, kuivõrd avalik-õiguslikud ülikoolid konkureerivad sõltumatute ülikoolidega tasulise õppe valdkondades, kuid on monopoliseerinud riikliku toetuse.

Tõenäoliselt on praegu olemas kõigi osapoolte – riik, avalik-õiguslikud ning sõltumatud ülikoolid, ning üliõpilased, kokkulepe selles, et olemasolevat olukorda tuleb muuta. Põhimõtteliselt on olemas kaks suunda. Esiteks, võib välja töötada objektiivsed kriteeriumid riikliku tellimuse rakendamiseks kõigile kvalifitseeruvatele ülikoolidele võrdsetel alustel. Siinkohal jääb küsitavaks, kui täpselt suudetakse määratleda riiklikku vajadust erinevate erialade osas.

Teisalt võib leida tee kõrghariduse riiklikuks rahastamiseks ettenähtud vahendite võrdses jaotamiseks kõigi üliõpilaste vahel, arvestusega, et üliõpilased peavad ise leidma võimaluse puudujääva osa katmiseks. Siin võib muudatuse probleemseks üliõpilaste suunamine vähepopulaarsetele, kuid ühiskonnale vajalikele erialadele.

Eesti on varemgi loonud rahvusvahelisi presedende, näiteks rahareformi kiirel läbiviimisel. Kõrghariduse riikliku rahastamise reform võiks kujuneda oma tähenduselt ning julguselt võrreldavaks sammuks.